

Symposium naukowe pt. *Prawo kościelne a prawo państwowe. Harmonia czy konflikt*, Kraków, dn. 23 listopada 2006 r.

W dniu 23 listopada 2006 r. w auli Wyższego Seminarium Duchownego Archidiecezji Krakowskiej odbyło się sympozjum naukowe *Prawo kościelne a prawo państwowe. Harmonia czy konflikt*, zorganizowane przez Instytut Prawa Kanonicznego Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie.

Sympozjum otworzył ks. dr hab. Józef Krzywda CM, prof. PAT (Dyrektor IPK PAT), który przywitał prelegentów oraz zebranych gości. Słowo wprowadzające wygłosił ks. prof. dr hab. Jan Dyduch (rektor PAT), który podkreślił, iż Kościół i państwo są od siebie niezależne i autonomiczne, ale obie te instytucje służą dobru tych samych ludzi, dlatego konieczna jest współpraca między prawodawstwem kościelnym i państwowym. Tylko harmonia może służyć dobru państwa i Kościoła. Następnie odczytany został list ks. abpa Stanisława Dziwisza, metropolity krakowskiego, w którym ksiądz arcybiskup wyraził swoje uznanie dla organizatorów sympozjum za podjęcie takiego tematu.

Obrazy zorganizowane zostały w ramach dwóch sesji. Podczas sesji pierwszej, przedpołudniowej – której przewodniczył ks. dr hab. Wiesław Wenz, prof. PWT (prorektor PWT we Wrocławiu) – wygłoszone zostały trzy referaty. Pierwszy z nich pt. *Recepcja prawa kanonicznego w obowiązującym prawie polskim* przedstawił prof. dr hab. Waclaw Uruszczak (UJ). Wskazał w nim, iż problem recepcji prawa kanonicznego do prawa państwowego określany był przez różne teorie w zależności od panującego aktualnie systemu relacji między państwem i Kościołem. W systemie powiązania funkcjonowała teoria bezpośredniej skuteczności norm prawa wewnętrznego związków wyznaniowych do prawa państwowego, w której

prawo wewnętrzne uznawane było za część prawa państwowego. W systemie rozdziału istniały teorie: pozaprawnej natury prawa wewnętrznego oraz teoria natury statutowej, według których prawo wewnętrzne nie było prawem równorzędnym prawu państwowemu. Za prawo uznawano tylko te normy, które ustanowione zostały przez władzę państwową lub przez tę władzę zaakceptowane. W obecnie panującym systemie relacji między państwem i Kościołem, tj. systemie niezależności skoordynowanej, funkcjonuje teoria recepcji prawa wewnętrznego związków wyznaniowych przez prawo państwowe. Recepcja prawa – jak wyjaśnił autor – może być rozumiana na trzy sposoby. Może polegać na: 1) przejmowaniu do własnego prawa pojęć, norm i instytucji obowiązujących w innym systemie prawnym, 2) stosowaniu prawa obcego we własnym porządku prawnym 3) uznaniu w całości prawa obcego za prawo własne. Recepcja ta może dokonać się na podstawie konkordatu lub innych umów zawieranych przez państwo ze związkami wyznaniowymi. Następnie autor wyjaśnił, iż w obecnie panującym systemie separacji skoordynowanej prawo wewnętrzne związków wyznaniowych funkcjonuje na gruncie prawa państwowego jako *lex specialis*. Na podstawie odesłań do jego norm jest ono uważane za część państwowego porządku prawnego. Do prawa wewnętrznego związków wyznaniowych odsyła przede wszystkim konkordat z 1993 r. W dokumencie tym podkreślona została konieczność poszanowania prawa wewnętrznego Kościoła katolickiego. Konkordat reguluje bowiem kwestie związane m.in. z nauczaniem religii, zawieraniem małżeństw, funkcjonowaniem fundacji, stowarzyszeń, cmentarzy wyznaniowych. Stanowi zatem wyraz poszanowania wzajemnych interesów między państwem i Kościołem w Polsce.

Następny referat pt. *Obowiązki prawno-kanoniczne duchownego a jego prawa polityczne* wygłosił ks. prof. dr hab. Józef Krukowski (KUL JPII, UKSW). Na wstępie wskazał na złożoność podejmowanego zagadnienia, w którego zakres wchodzi zarówno prawa i obowiązki duchownego wynikające z Kodeksu Prawa Kanonicznego, jak i prawa i wolności polityczne określone przez władzę państwową, przysługujące wszystkim obywatelom bez względu na posiadane przekonania religijne, a więc także bez względu na przynależność do stanu duchownego. Wyróżnienie tych dwóch kategorii praw podmiotowych – jak podkreślił autor – jest charakterystyczne dla kultury europejskiej wyrosłej w dualizmie religijno-politycznym zakorzenionym w nakazie Chrystusa: „oddajcie Bogu to, co jest boskie, a cesarzowi to, co jest cesarskie”. Odnosząc się do praw politycz-

nych, autor wskazał, iż są to te prawa, które dają jednostce (a więc także duchownemu) możliwość uczestniczenia w życiu politycznym (prawa wyborcze, prawo do zgromadzeń, zrzeseń). Następnie szczegółowo omówił prawa i obowiązki duchownych wynikające z Kodeksu Prawa Kanonicznego. Podkreślił, iż wyróżnienie w KPK katalogu praw i obowiązków przynależnych tylko duchownym wynika z racji teologicznych i ma na celu podkreślenie roli duchownych w świecie. Źródłem tych praw jest godność kapłańska.

Ostatni referat sesji przedpołudniowej pt. *Status prawny Komisji Majątkowej* przedstawił dr Krzysztof Wąsowski (UW). Uzasadniając temat swojego wystąpienia, wskazał, iż powołanie do życia Komisji Majątkowej stanowiło wyraz dążenia do harmonii między państwem a Kościołem. Komisja ta utworzona została na mocy ustawy z 17 maja 1989 r. o stosunku państwa do Kościoła katolickiego w Polsce. Zadaniem Komisji Majątkowej stał się zwrot nieruchomości kościelnych przejętych przez państwo w okresie PRL. Autor wyjaśnił, iż wprowadzone zostały dwie metody przywracania tych nieruchomości kościelnych. Pierwsza z nich (metoda administracyjnoprawna) polega na zwrocie nieruchomości z mocy samego prawa (*ex lege*), druga natomiast – na wydaniu przez wojewodę decyzji (deklaratoryjnej) w przedmiocie zwrotu nieruchomości, która następnie podlega kontroli sprawowanej przez sąd administracyjny. Następnie autor omówił charakter ustroju Komisji Majątkowej. Ustrój ten rozumiany winien być jako pewien system wzajemnych relacji prawnych, za pomocą których Komisja Majątkowa oddziałuje na swoje otoczenie i za pomocą których podejmowane są wewnątrz niej pewne procesy. Podkreślił, iż Komisja Majątkowa jest niezależnym od władzy publicznej ciałem kolegialnym, a jej niezależność wynika z tego, że prawo polskie nie przewiduje żadnych formalnoprawnych powiązań pomiędzy Komisją Majątkową a innymi organami władzy państwowej. Komisja Majątkowa ustanawiana jest na zasadzie parytetowości, tzn. w równej liczbie powoływani są członkowie Komisji ze strony „państwowej”, jak i ze strony „kościelnej”. Parytetowość ta jest czynnikiem harmonizującym współdziałanie między państwem a Kościołem. Członkowie Komisji są bezstronni, ponieważ ustawodawca nie wprowadza żadnej sankcji za naruszenie bezstronności członków Komisji. Ich członkostwo opiera się jedynie na zaufaniu. Następnie autor odniósł się do charakteru samego postępowania regulacyjnego prowadzonego przez Komisję Majątkową. Wskazał, że postępowanie to ma charakter postępowania administracyjnego. Uczestnikami tego postępo-

wania są: z jednej strony wnioskodawca, którym jest kościelna osoba prawna, a z drugiej strony występują podmioty, władające nieruchomościami utraconymi przez kościelną osobę prawną. Postępowanie regulacyjne nie ma charakteru oficjalnego, tzn. nie jest wszczynane *ex officio*, ale na wniosek strony. Jest to cecha charakterystyczna dla tego postępowania. Pozwala ona odróżnić Komisję Majątkową od organów administracji publicznej, które obowiązane są działać zgodnie z tzw. zasadą oficjalności. W postępowaniu przed Komisją Majątkową wyróżnić można dwie fazy: pierwsza – faza arbitrażowa, której celem jest zawarcie ugody pomiędzy stronami, druga – faza jurysdykcyjna, która podejmowana jest w razie nie dojścia stron do ugody. Postępowanie przed Komisją winno zakończyć się wydaniem stosownego orzeczenia. Orzeczenia te nie mają jednak – jak wyjaśnił autor – charakteru decyzji administracyjnej, ponieważ Komisja Majątkowa nie jest organem administracyjnym i nie rozstrzyga sprawy administracyjnej. Następnie autor wystąpienia omówił skutki, jakie mogą wywoływać orzeczenia Komisji Majątkowej. Wskazał on, że orzeczenia te niewątpliwie wywołują skutki w sferze prawa państwowego (cywilnego), gdyż kościelna osoba prawna, uzyskująca skuteczne orzeczenie lub skuteczną ugodę regulacyjną, otrzymuje albo własność nieruchomości, albo odszkodowanie. Na koniec referent postawił postulat dotyczący sądowej kontroli orzeczeń wydawanych przez Komisję Majątkową, pod warunkiem jednak, że Komisja Majątkowa jest instytucją, która realizuje konstytucyjną zasadę autonomii i niezależności oraz zasadę współdziałania między państwem i Kościołem.

Po wygłoszeniu referatu przez dr. K. Wąsowskiego miała miejsce ożywiona dyskusja, w której oprócz prelegentów udział wzięli m.in.: ks. dr P. Majer, ks. dr M. Sitarz, ks. prof. A. Mezglewski, mgr lic. M. Fojcik.

Sesję drugą – popołudniową – otworzył i jej przewodniczył ks. dr hab. Artur Mezglewski, prof. KUL. W jej ramach wygłoszone zostały dwa referaty. Pierwszy z nich pt. *Prawo katolika-obywatela do świętowania niedzieli* przedstawił ks. dr Andrzej Wójcik (PAT). W wystąpieniu swoim – powołując się na słowa papieża Jana Pawła II – podkreślił, że „świętowanie niedzieli jest trwałym dziedzictwem Europy i podstawowym prawem każdego człowieka”. Prawo do świętowania niedzieli stanowi wyraz wolności religijnej zagwarantowanej wszystkim obywatelom w Konstytucji, wolność ta zaś wynika z przyrodzonej godności każdego człowieka. Autor wskazał następnie na obecnie istniejące uregulowania dotyczące świętowania niedzieli. Odnosił się w tym zakresie do postanowień kon-

kordatu z 1993 r., przepisów Konstytucji z 1997 r. oraz do ustawodawstwa zwykłego.

Drugi referat sesji popołudniowej pt. *Autonomia sądownictwa kościelnego* wygłosił ks. dr Józef Rapacz (PAT). Na wstępie zaznaczył, iż Kościół i państwo to dwie społeczności, które są od siebie niezależne i autonomiczne. Autonomia ta dotyczy także sprawowania sądownictwa przez każdą z nich. Następnie wskazał na przedmiot i zakres sądownictwa kościelnego. Odnosząc się do przedmiotu tego sądownictwa, stwierdził, że każdy wierny ma prawo dochodzenia swych uprawnień przysługujących mu w Kościele i w związku z tym może żądać od władzy kościelnej ustalenia faktów dotyczących stanu jego życia (np. orzeczenia nieważności świąceń, nieważności węzła małżeńskiego, ustalenia śmierci współmałżonka). W odniesieniu zaś do zakresu sądownictwa kościelnego wskazał, jakie sprawy mogą być sądzone przez sądy kościelne. Podkreślił, że sądy kościelne zajmują się przede wszystkim sprawami duchowymi, ale także sprawami doczesnymi, które są związane ze sprawami duchowymi. Autor zauważył ponadto, że przekroczenie ustawy kościelnej może być jednocześnie przekroczeniem ustawy państwowej (np. przestępstwo naruszenia uczuć religijnych w postaci zbezczeszczenia świątyni). W myśl jednak zasady autonomii, władza kościelna może rozstrzygać tylko w zakresie przekroczenia ustawy kościelnej, zaś przekroczenie ustawy świeckiej podlega jurysdykcji sądów państwowych.

Po wygłoszeniu ostatniego referatu miała miejsce druga dyskusja. Udział w niej wzięli między innymi: bp Albin Małysiak, ks. prof. A. Mezglewski, ks. dr T. Rakoczy, mgr lic. M. Fojcik.

Na koniec głos zabrał ks. prof. Józef Krzywda, który podziękował prelegentom za wystąpienia oraz wszystkim zebranym gościom za udział w konferencji. Wyraził również nadzieję szybkiego opublikowania materiałów z sympozjum.

Należy podkreślić, iż całe sympozjum zostało sprawnie zorganizowane i odbyło się na wysokim poziomie naukowym.

Anna Tunia